

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ СТРУКТУР РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ

Постановка проблеми. Трансформація сільського господарства в агробізнес є тенденцією глобалізації, а тому це неминучий для України процес. Специфіка агробізнесу полягає в нівелюванні природних факторів за рахунок індустріалізації виробництва за умов його концентрації. Цей процес поряд із централізацією виробництва й капіталу торкнувся більшості країн, навіть з відсталою аграрною економікою. Найпопулярнішим на території СНД видом агробізнесової структури є конгломерація у формі агрохолдингів.

В Україні найбільш високий рівень концентрації агровиробництва спостерігається в дочірніх підприємствах промислово-фінансових груп та транснаціональних компаній, але робота цих компаній не завжди відрізняється комплексним підходом до проблем села. Приклади найбільш успішного інвестування в аграрному секторі економіки демонструють можливість отримання значного синергічного ефекту, особливо в умовах урбанізованих регіонів.

Аграрні формування України, дотримуючись об'єктивних світових тенденцій, трансформуються не тільки через форму власності, а й через зміну організаційно-правової форми з метою вдосконалення зовнішнього і внутрішнього мікро- та макросередовища. Сучасні аграрні формування різних організаційно-правових форм функціонують з різною ефективністю, а ефективно функціонуючі на певний момент підприємства не завжди мають можливість збереження переваг у перспективі й через суб'єктивні, і через об'єктивні причини, що обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна довготривала криза в аграрному секторі здешевлює вартість аграрних активів до безціни, загрожує їх розкраданням та деградацією сільського населення. Така ситуація не дозволяє однозначно оцінити зміни, що відбулися під впливом аграрних трансформацій, і зумовлює необхідність виваженого, науково обгрунтованого підходу до подальших перетворень [1; 5; 6; 7].

Реформування і приватизація в аграрному секторі економіки супроводжувалися подрібненням великих господарств, руйнуванням тваринницьких комплексів і порушенням інтеграційних відносин із переробною промисловістю. Переміщення виробництва сільгосппродукції в дрібнотоварні господарства (без

їх кооперування), продукція яких є неконкурентоспроможною на світових ринках — тимчасове явище перехідної економіки [4].

Набута кількість малих підприємств вимагає переходу до нової якості економічних відносин, яка була б адекватною тим загрозам і ризикам, що генерує по відношенню до них ринкове середовище.

В основній своїй масі розміри існуючих господарств не дозволяють доволі ефективно проводити сільгоспвиробництво. Виникає потреба його розширення, в основному на новій технічній, технологічній та організаційній базі. Крім того, концентрація сільгоспвиробництва посилюється також конкуренцією на галузевих ринках. Вона призводить, з одного боку, до банкрутства ряду підприємств, їх поглинання великими, а з другого — стимулює процеси добровільного об'єднання товаровиробників [3].

Деконцентрація сільського господарства України — закономірний процес його низької поточної ефективності, що на мікрорівні, у першу чергу, визначається рівнем менеджменту. Сучасний менеджмент присутній лише в 15% реформованих господарств, які встояли в ході реформ і виробляють 2/3 загальної обсягу продукції підприємств цього сектору, успішно вирішують соціальні питання.

Принципи низького рівня ефективності сільського господарства в Україні криються не у великогосподарській структурі, а у самій системі господарювання. Результати дослідження досвіду розвинутих країн з ринкової економіки підтверджують, що великі ферми, незалежно від форм власності та організаційно-правових форм, за ефективністю мають переваги над дрібнотоварним виробництвом [8].

Різні типи дрібних агроформувань, порівняно з великими мають певні недоліки: втрата ефекту «масштабу»; розпорошення фінансового, кадрового, науково-технічного потенціалів; здійснення крупних інноваційно-інвестиційних проектів; опрацювання й запровадження у практику інструментів внутрішньофірмового, а тим більше корпоративного менеджменту відстає від темпів реструктуризаційних перетворень; неспроможність конкурувати з досвідченими та впливовими бізнес-альянсами ЄС та світу [3; 8].

Можливість зростання експорту сільгосппродукції та продуктів її переробки з України як члена

СОТ потребує відродження великотварного виробництва, яке в ринкових умовах, як переконує світовий досвід, в основному ґрунтується на корпоративному та кооперативному бізнесі.

Мета статті — дослідити економічні аспекти функціонування аграрних структур різних організаційно-правових форм.

Основний матеріал дослідження. Зважаючи на те, що рівень інтенсивності значно впливає на економічну ефективність виробництва, поглибимо попередні дослідження цієї проблеми на матеріалах регіону. Інтенсифікація в Луганській області ефективна через те, що сам рівень інтенсивності незначний і не досяг свого оптимального значення. Те, що найбільший рівень інтенсивності виробництва зернових та зернобобових в області у 2007 р. демонструють ЗАТ, ПП та СВК, пояснюється, на наш погляд, у першу чергу, наявністю одного (або незначної кількості) власників. При цьому ЗАТ більше інших перерахованих організаційно-правових форм контролюване (а конкретно в області — використовує ефект масштабу), що й пояснює більшу ефективність інтенсифікації та економічну ефективність зернових та зернобобових культур.

При виробництві соняшника лідерами з виробничих витрат на 1 га зібраної площі є ПП, держпідприємства та фермерські господарства, але ефективність інтенсифікації виробництва соняшника найбільші в колективних підприємствах, фермерських господарствах та ЗАТ. Це пояснюється, окрім зазначеного вище, дією закону спадної граничної дохідності.

Найвищий рівень виробничих витрат на 1 корову серед сільськогосподарських підприємств в Луганській області в 2007 р. у ПП, найменший — у дочірніх підприємств; на 1 голову ВРХ — у ПП і СВК відповідно; на 1 голову свиней — у ЗАТ та фермерські господарства відповідно. Окупність поточних витрат валовою продукцією за поточними витратами найвища щодо молока у ПП, найменша — у ВАТ; щодо м'яса ВРХ — у ДП і фермерські господарства відповідно; щодо м'яса свиней — у ПП і ЗАТ відповідно. Прибуток на 1 корову найвищий у ПП, найменший — у ВАТ; на 1 голову ВРХ — у ДП і держпідприємствах відповідно; 1 голову свиней — у ПП і ЗАТ відповідно.

Показники ефективності виробництва важливіших видів сільськогосподарських культур — зернових та зернобобових культур та соняшника — в 2007 р. різняться залежно від організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств.

Так, найвищий рівень врожайності зернових і зернобобових культур спостерігаємо в ЗАТ, ПП і ПФГ, соняшника — ЗАТ, колективних підприємствах, ФГ. Найвищий рівень продуктивності корів — в ПП і колективних підприємствах, ВРХ на вирощуванні та

відгодівлі — дочірніх підприємствах, ЗАТ; свиней — ПП і дочірніх підприємствах. При цьому виробництво продукції на 100 га сільськогосподарських угідь / ріллі свідчить, що ФГ, дочірні підприємства та ПП майже не займаються тваринництвом, спрямовані на отримання високих прибутків від реалізації найбільш доходної рослинницької сільськогосподарської продукції. Спостерігаються деякі відмінності й регіонального характеру. Показники економічної ефективності виробництва продукції тваринництва й рослинництва у сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм значно різняться в Донецькій, Харківській та Луганській областях.

Методично неправильно було б порівнювати їх рівень через різну спеціалізацію в цілому за підприємствами, тому нами проаналізовано окремо показники економічної ефективності виробництва продукції рослинництва і тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Донецької, Харківської та Луганської області.

Так, найвищий рівень продуктивності праці в рослинництві спостерігається в Харківській області — 44,95 грн./чол.-год. (з варіацією від 31,09 грн./чол.-год. в кооперативах до майже 53 грн./чол.-год. в дочірніх підприємствах і ТОВ), середній в Донецькій області — 35,22 грн./чол.-год. (з варіацією від 23,51 грн./чол.-год. в кооперативах до майже 53 грн./чол.-год. у виробничих кооперативах), найменший — в Луганській області — 30,57 грн./чол.-год. (з варіацією від 10,98 грн./чол.-год. в кооперативах до 45 грн./чол.-год. в колективних підприємствах). Найвищий рівень рентабельності в рослинництві спостерігається в Харківській області — 30,2% (з варіацією від 6,6% у сільськогосподарських виробничих кооперативах до 38,8% у ТОВ), середній — в Луганській області — 17,7% (з варіацією від 30% у кооперативах до 101% у колективних підприємствах), найменший — в Донецькій області — 16,9% (з варіацією від 2,5% у ВАТ до 46,4% у виробничих кооперативах).

Найнижчий рівень продуктивності праці в тваринництві спостерігається в Луганській області — 17,66 грн./чол.-год. (з варіацією від 7,20 грн./чол.-год. в державних підприємствах до 43,23 грн./чол.-год. у ВАТ), середній — в Харківській області — 24,48 грн./чол.-год. (з варіацією від 11,86 грн./чол.-год. у державних підприємствах до 52,01 грн./чол.-год. у ВАТ), найвищий у Донецькій області — 33,09 грн./чол.-год. (з варіацією від 7,87 грн./чол.-год. у державних підприємствах до 58,04 грн./чол.-год. у ВАТ).

Найвищий рівень рентабельності в тваринництві спостерігається в Донецькій області — 2,8% (з варіацією від -58% у виробничих кооперативах до 26,6% у ЗАТ); середній — в Харківській області — (-2,7%) (з

варіацією від -34,0% у дочірніх підприємствах до 24,3% у сільськогосподарських виробничих кооперативах), найменший — в Луганській області — (-4,5%) (з варіацією від — 46,0% у державних підприємствах до 7,2% у ВАТ).

Це пов'язано й з рівнем менеджменту в зазначених підприємствах, і з їх спеціалізацією та іншими антропогенними факторами.

З метою дослідження впливу концентрації виробництва через його інтенсифікацію, проведемо ряд групувань з господарств Луганської області. За групвальні ознаки серед багатьох інших нами обрані найбільш впливові:

— витрати та вартість активів на 1 га сільськогосподарських угідь;

— прибуток від реалізації продукції на 1 га сільськогосподарських угідь та 1 грн. вартості активів.

Через відсутність у звітності ряду сільськогосподарських підприємств області площі сільськогосподарських угідь, вартості активів, суми витрат, виручки та собівартості реалізованої продукції 27 з 311 підприємств генеральної сукупності нами виключено і аналіз проведено з 284 об'єктів за даними 2007 р. (табл. 1). В області 42,3% господарств мають рівень витрат на 1 га сільськогосподарських угідь нижче і 32,0% — вище середнього рівня (в Донецькій і Харківській областях — 28,1 і 57,7% та 9,0 і 77,2% відповідно).

При цьому, хоча максимальний рівень валової продукції та прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, продуктивність праці спостерігається у V групі, найбільша економічна ефективність вкладень (за рівнем рентабельності та граничним доходом) — у IV групі. Це мало б давати підстави для ствердження щодо оптимальності цього рівня витрат для типових господарств регіону.

Але аналіз аналогічних даних у сусідніх Донецькій (з 291 господарств аналізується 260) і Харківській (з 306 — 289) областях показує й інші співвідношення. Так, середній рівень витрат на 1 га в них вищий на 50,8 і 43,8% відповідно, а вартість активів на 1 га — на 70,6 і 69,5% відповідно. Наслідок інтенсифікації — більш висока її ефективність: валова продукція на 1 га сільськогосподарських угідь більша на 43,5 і 50,5% відповідно; продуктивність праці — на 10,6 і 16,2% відповідно. Прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь в Харківській області на 113,7% більше, а в Донецькій — на 25,1% нижче (це є слідством перерозподільчих процесів у агроцехах Маріупольського металургійного комбінату ім. Ілліча на користь споживачів, робітників підприємств, перспективної, а не одноденної структури витрат та товарної продукції).

Однак звертає на себе увагу не тільки це, а й оптимальний рівень витрат на 1 га за принципом спадної граничної дохідності: в Донецькій області — це рівень

600,0-799,9 грн./га при максимальному додатковому прибутку 0,40 грн. на 1 грн. додаткових витрат, в Луганській області — 800,0 — 999,9 грн./га і 0,57 грн. відповідно, а у Харківській області — більше 1000,0 грн./га і 0,33 грн. відповідно. Це означає більше присутність ефективнішого механізму господарювання, як суб'єктивного фактору розвитку, ніж якихось об'єктивних передумов (наприклад, кращих природних умов).

Слід підкреслити, що за питомою вагою виручки від реалізації тваринницької продукції у загальній виручці у Донецькій і Луганській областях закономірно лідирують господарства V групи, а у Харківській — I. Але, якщо між господарствами з середньообласним, середнім та мінімальним рівнями витрат на 1 га сільськогосподарських угідь і V групою відхилення із зазначеного показника в Луганській області становило 11,7%; 21,1; 17,9% відповідно, то в Донецькій — 7,4%; 29,2; 26,3% відповідно і Харківській областях — (-13,4)%; 3,0; -12,1% відповідно. Саме рівень цього відхилення й пояснює відсутність взаємозв'язку між економічною ефективністю і рівнем інтенсивності в Луганській і Донецькій областях та його набагато більший прояв — у Харківській.

Для виявлення взаємозв'язку між рівнем капіталізації та ефективністю господарювання проведемо групування сільськогосподарських підприємств Луганської та сусідніх областей за вартістю активів на 1 га сільськогосподарських угідь (табл. 2).

Як бачимо, фондозабезпеченість в усіх 3 областях прямо пропорційна витратам, валовій продукції та прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь (з деякими відхиленнями). Максимальний її рівень забезпечує максимальну економічну ефективність господарювання в Харківській області (21,3%).

У Донецькій області максимальна економічна ефективність спостерігається в групі з середнім рівнем фондозабезпеченості (900,0-1499,9 грн./га), а в Луганській — з рівнем фондозабезпеченості вище середнього (1500,0-2599,9 грн./га). Тобто в області екстенсивні технології починають порівняно з попередніми роками менше спотворювати ефект заміни живої праці уречевленою.

Ці висновки не можуть задовольняти своєю повнотою, тому, крім горизонтального аналізу, нами досліджено проблему у вертикальному ракурсі в Луганській області. Для цього простежено динаміку показників рівня інтенсивності, ефективності інтенсифікації, капіталізації та економічної ефективності за 6 років (2001 — 2007 рр.). Вибір базисного періоду обумовлений майже повним закінченням трансформування КСП у нові організаційно-правові форми у 2001 р. та можливості зіставлення форм бухгалтерської звітності 2001 і 2007 рр.

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських підприємств Луганської області за рівнем витрат на 1 га сільгоспугідь, 2007 р.

Показники	Групи господарств за витратами на 1 га сільськогосподарських угідь у 2007 р., грн.						В середньому по сукупності
	I (до 400,0)	II (400,1-599,9)	III (600,0-799,9)	IV (800,0-999,9)	V (більше 1000,0)	в т.ч. ЗАТ СВФ „Агро-тон” (2542,07)	
Кількість господарств, од.	51	69	73	36	55	1	x
Витрати на 1 га сільгоспугідь, грн.	263,47	499,47	685,47	892,98	1826,56	2542,07	939,65
Вартість активів на 1 га сільгоспугідь, грн.	843,07	829,19	1086,88	1568,64	1861,14	1834,86	1306,39
Валова продукція на 1 га сільгоспугідь, грн.	256,18	518,70	791,62	1117,53	1935,75	3146,76	1040,00
Валова продукція на 1 робітника, тис. грн.	15,86	27,37	37,24	37,51	55,73	95,75	40,95
Питома вага виручки від реалізації тваринницької продукції у загальній виручці, %	14,8	12,4	11,6	13,4	32,7	7,2	21,0
Прибуток від операційної діяльності на 1 га сільгоспугідь, грн.	-7,28	19,24	106,15	224,55	109,19	604,69	100,35
Прибуток від операційної діяльності реалізації на 1 тис. грн. вартості активів, грн.	-8,64	23,20	97,67	143,15	58,67	329,56	79,84
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	-2,6	3,7	15,8	22,8	7,8	39,7	11,8

Для аналізу нами ідентифіковано 154 господарства, що не змінили за 6 років організаційно-правової форми та назви, місцезнаходження й профілю діяльності. Із 154 господарств відібрано 145, що мали сільськогосподарські угіддя, активи, фіксують виручку від реалізації, собівартість реалізованої продукції та сукупні витрати і у 2001, і у 2007 рр.

Ресурсний потенціал досліджуваної вибірки підприємств відзначається незначними змінами: площа

сільськогосподарських угідь зросла на 0,1%, кількість працівників — зменшилася на 29,6%, вартість активів — зросла на 28,9%. При цьому у групах підприємств спостерігаємо значні коливання. Так, II група (рівень витрат на 1 га сільськогосподарських угідь нижче середнього) наростила на 65,9% площу сільськогосподарських угідь та на 0,5% кількість робітників і зменшила вартість активів — на 51,1%, коли водночас V група — збільшила на 9,6% сільськогосподарські уг-

Групування сільськогосподарських підприємств Луганської області за вартістю активів на 1 га сільськогосподарських угідь, 2007 р.

Показники	Групи господарств за вартістю активів на 1 га сільгоспугідь у 2007 р., грн.						В середньому у сукупності
	I (до 500,0)	II (500,1-899,9)	III (900,0-1499,9)	IV (1500,0-2599,9)	в т. ч. ЗАТ СВФ „Агротон” (1834,86)	V (більше 2600,0)	
Кількість господарств	90	63	50	39	1	42	-
Вартість активів на 1 га сільгоспугідь, грн.	263,05	668,14	1170,53	1945,89	1834,86	4909,83	1306,39
Валова продукція на 1 га сільгоспугідь, грн.	554,00	1152,18	992,08	1188,57	3446,76	1724,73	1040,00
Валова продукція на 1 робітника, тис. грн.	30,11	51,01	42,27	36,60	95,75	40,43	40,95
Питома вага виручки від реалізації тваринницької продукції у загальній виручці, %	16,0	14,3	7,2	14,0	16,2	53,1	21,0
Витрати на 1 га сільгоспугідь, грн.	603,01	1048,38	834,31	955,00	2542,07	1611,10	939,65
Прибуток від операційної діяльності на 1 га сільгоспугідь, грн.	-49,01	103,80	157,77	233,57	604,69	113,63	100,35
Прибуток від операційної діяльності на 1 тис. грн. вартості активів, грн.	-186,31	155,35	134,78	120,03	329,56	23,14	79,84
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	-8,2	13,7	19,8	21,4	39,7	8,0	11,8

іддя, зменшила на 6,4% робітників, наростивши активи на 64,4%. Узагалі вже помічається слабка зворотня залежність між темпами росту активів та робітників, що пояснюється вибором рішення «праця-капітал».

Найсуттєвішою залежністю, виявленою в ході групування, є прямий зв'язок між витратами та вар-

тістю активів на 1 га сільськогосподарських угідь, витратами на 1 га та землевіддачею, витратами та продуктивністю праці, витратами та прибутком на 1 га. Більш детально звернемося до аналізу впливу концентрації на ефективність виробництва.

Слід відзначити, що цей зв'язок підтвердився між

капіталізацією та ефективністю інтенсифікації (вартість активів та прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь), а от щодо економічної ефективності — лідирує IV група (з вартістю активів на 1 га сільськогосподарських угідь вище середнього). Це може свідчити про більш оптимальну структуру активів в ній.

Аналіз засвідчує більшу стабільність економічної ефективності у IV і V групах, ніж у I — III групах (в яких спостерігаються дуже значні коливання рівня рентабельності). Ураховуючи низький рівень інтенсивності аграрного виробництва в області, зв'язок між рівнем інтенсивності та ефективністю інтенсифікації набагато тісніший, ніж між рівнем капіталізації та економічною ефективністю.

Підтвердимо результати аналізу кореляційно-регресійним прийомом економічного аналізу. Функцією обрано прибуток від операційної діяльності на 1 га сільськогосподарських угідь у 2007 р. з вибірки 145 господарств Луганської області (Y), сукупності (284 господарства) Луганської області (Y_1), сукупності (260 господарств) Донецької області (Y_2), сукупності (289 господарств) Харківської області (Y_3) та прибуток від операційної діяльності на 1 грн. вартості активів у 2007 р. з вибірки 145 господарств Луганської області (Y_4), сукупності (284 господарства) Луганської області (Y_5), сукупності (260 господарств) Донецької області (Y_6), сукупності (289 господарств) Харківської області (Y_7). Парні коефіцієнти кореляції високі між функцією (Y) та факторами — вартість активів у 2007 р. ($R=0,6920$), валовою продукцією за поточними цінами у 2007 р. ($R=0,9954$), витратами на 1 га сільськогосподарських угідь у 2007 р. (0,9934), вартістю активів на 1 га сільськогосподарських угідь у 2007 р. ($R=0,9790$).

Зв'язок між функцією та факторами із сукупностей підприємств не простежується взагалі, крім між Y_3 і валовою продукцією на 1 га сільськогосподарських угідь (землевіддачею) — $R=0,8150$.

Відсутність тісного зв'язку між вартістю активів та ефективністю інтенсифікації підтверджує виявлений факт їх неоптимальної структури.

Дослідимо багатофакторне рівняння регресії за матеріалами аналізу:

$$Y = -69,1320 + 0,1612X_1 + 0,0198X_2 + 0,0935X_3,$$

де X_1 — витрати на 1 га сільськогосподарських угідь за 2007 р., грн.;

X_2 — вартість активів на 1 га сільськогосподарських угідь 2007 р., грн.;

X_3 — валова продукція за поточними цінами 2007 р., тис. грн.

Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,8360, коефіцієнт детермінації — 0,6990, тобто існує тісний зв'язок між вказаними факторами. На 69,9% прибуток на 1 га

сільськогосподарських угідь обумовлюється факторними ознаками, поки не досягнуто оптимального рівня витрат та вартості активів (і їх структури) на 1 га сільськогосподарських угідь. Так, при збільшенні витрат на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 грн. прибуток на 1 га збільшується на 0,16 грн.; при збільшенні вартості активів на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 грн. — збільшується на 0,02 грн.; при збільшенні валової продукції на 1 тис. грн. — збільшується на 0,09 грн. Тобто ні процеси збільшення обсягів виробництва, ні витрати і вартість активів на 1 га не досягли свого граничного рівня. Це підтверджує необхідність концентрації й капіталізації аграрного виробництва.

У нашому випадку у витратах на 1 га сільськогосподарських угідь $E_1=0,1135$; у вартості активів на 1 га сільськогосподарських угідь $E_2=0,0203$; у валовій продукції у поточних цінах $E_3=0,0936$. Обчислені коефіцієнти показують, що при підвищенні рівня витрат на 1 га сільськогосподарських угідь на 1% прибуток від операційної діяльності на 1 га сільськогосподарських угідь збільшується на 0,11%; вартості активів на 1 га сільськогосподарських угідь — на 0,02%; валової продукції в поточних цінах — на 0,09%. Такий вплив обумовлює можливість пропонувати підвищення значених факторів до їх граничних значень, які при нестабільних ринках аграрної продукції не демонструють навіть найбільш капіталізовані аграрні підприємства. Це свідчить про значні можливості розвитку аграрних структур при стабілізації та певній гарантованості ємності аграрного ринку.

Висновки і пропозиції. Аналізуючи матеріали щодо функціонування сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм у Луганській області, слід відмітити, що на їх економічну ефективність значно впливають такі фактори, як рівень концентрації менеджменту та власності, кількість власників майна підприємства.

При одночасному процесі розукрупнення аграрних формувань області 12,9% найбільших сільськогосподарських підприємств мають і користуються 52,5% сільськогосподарських угідь, але навіть і в них відбуваються факти виходу з землею орендарів через недостатню матеріальну й моральну мотивацію.

За рядом ознак підприємства корпоративного типу поступаються приватним підприємствам і фермерським господарствам. Їх майбутнє ми вбачаємо в удосконаленні структури потенціалу та ефективності використання його складових. Основні мотиви збереження та розвитку цих форм підприємництва — висока інвестиційна привабливість, а при державній зацікавленості — і рівень соціальної відповідальності.

Вищезазначене може бути передумовами реор-

ганізації існуючих аграрних формувань у підприємства корпоративного типу, які при нормативному забезпеченні здатні надійно захистити майно своїх власників. Об'єктивними економічними передумовами такого процесу є інтенсифікація сільського господарства та капіталізація аграрних формувань з одночасною оптимізацією структури витрат і активів. За досягнення оптимального рівня інтенсивності, виробництво і капітал має концентруватися, а процеси спеціалізації і концентрації — поглиблюватися.

Література

1. **Васильєва В. Г.** Реформа АПК: її наслідки, проблеми, перспектива / В. Г. Васильєва // Економіка, фінанси, право. — 2004. — № 4. — С. 8—11. 2. **Головне** управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс] : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.oblstat.is.com.ua>. 3. **Ільїн В. Ю.** Розвиток відносин власності на селі в умовах корпоративізації / В. Ю. Ільїн // Економіка АПК. — 2007. — № 10. — С. 54—58. 4. **Мельник В.** Чи варто кришити землю на шматки розміром з бутерброд / В. Мельник // Пропозиція. — 2004. — № 7. — С. 110—111. 5. **Мессель-Веселяк В. Я.** Розвиток та ефективність організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві України / В. Я. Мессель-Веселяк // Економіка АПК. — 2004. — № 11. — С. 18—24. 6. **Молдаван Л. В.** Організаційні засади забезпечення сталого розвитку сільського господарства: зарубіжний досвід та його адаптація до умов України / Л. В. Молдаван // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету. — Умань : УДАУ, — 2008. — С. 54—61. 7. **Організаційно-економічні** проблеми розвитку АПК та сільських територій / [П. А. Лайко, А. Г. Борщ, І. І. Долженко та ін.]. — К. : «Ніч лава». — 2007. — 448 с. [39—44] с. 8. **Фирсов Е. А.** Об економічних основах аграрної політики / Е. А. Фирсов // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 24—38.

Ільїн В. Ю. Економічні аспекти функціонування аграрних структур різних організаційно-правових форм

У статті досліджено економічні аспекти функціо-

нування аграрних структур різних організаційно-правових форм у Луганській області. Визначено, що на їх економічну ефективність значно впливають такі фактори, як рівень концентрації менеджменту та власності, кількість власників майна підприємства. Зроблені пропозиції щодо удосконалення структури потенціалу та ефективності використання його складових.

Ключові слова: економічні аспекти функціонування, аграрні структури, організаційно-правові форми, рівень концентрації, інтенсифікація сільського господарства, капіталізація.

Ильин В. Ю. Экономические аспекты функционирования аграрных структур разных организационно-правовых форм

В статье исследованы экономические аспекты функционирования аграрных структур разных организационно-правовых форм в Луганской области. Определено, что на их экономическую эффективность значительно влияют такие факторы, как уровень концентрации менеджмента и собственности, количество владельцев имущества предприятия. Сделанные предложения относительно усовершенствования структуры потенциала и эффективности использования его составляющих.

Ключевые слова: экономические аспекты функционирования, аграрные структуры, организационно-правовые формы, уровень концентрации, интенсификация сельского хозяйства, капитализация.

Ilyin V. Y. Economic aspects of functioning of agrarian structures of different organization and legal forms

The article reviews economic aspects of functioning of agrarian structures of different organization and legal forms in Lugansk region. It determined that economical effectiveness is greatly influenced by such factors as level of management and property concentration, number of enterprise owners. The article gives propositions concerning improvement of potential structure and the effectiveness of its components' usage.

Key words: economic aspects of function, agrarian structures, organizational and legal forms, the level of concentration, the intensification of agriculture, capitalization.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2010

Прийнято до друку 26.02.2010